

UOT 94(479.24)

LEYLA ƏSƏDOVA

*Füzuli rayonu Üçbulaq tam
orta məktəbinin tarix müəllimi
leylaasadova2412@gmail.com*

**FÜZULİ RAYONUNUN İLK ZİYALILARINDAN BİRİ
ƏKBƏROV ƏSKƏR RÜSTƏM OĞLU HAQQINDA**

Məqalədə haqqında bəhs edilən Əskər Rüstəm oğlu Füzuli rayonunda ilk yerquruluşu ixtisası almış mütəxəssis, həmçinin ilk ali iqtisad təhsilli ziyalılarımızdan biri olmuşdur. O, Naxçıvan MSSR-də və Qaradonlu (Sabirabad) və Karyagin (Füzuli) rayonlarında məsul vəzifələrdə çalışmış, hər dəfə erməni intiriqalarının qurbanı olmuşdur.

Açar sözlər: Füzuli rayonu, Hoğa (Üçbulaq) kəndi, Tuğ Türk Əmək məktəbi, bölgənin ilk yerquruluşçusu, ali təhsilli iqtisadçı, erməni xəyanəti.

Məqalədə haqqında bəhs edilən şəxs Əskər Rüstəm oğlu Füzuli rayonunda və ya o zamankı adı ilə desək Karyagində ilk ali təhsilli ziyalılarımızdan biri olmuşdur. O, 1914-cü ildə Karyagin qəzasının Hoğa (Üçbulaq) kəndində yoxsul bir ailədə dünyaya göz açmışdı. Atasını çox erkən yaşlarında itirmiş, ona görə də anasını və bacısını saxlamaq üçün sözün əsil mənasında özünü oda-közə vurmuşdu. Həm də çox fəhmlı bir uşaq olmuş, zamanın tələbini düzgün anlamış, bütün fərsətlərdən yararlanaraq təhsilini daim artırmağa çalışmışdı. O, 1924-1929-cu ildə Tuğ kəndində yerləşən Türk Əmək məktəbində təhsil almış, 1929-cu ildə tam beşillik kurs bitirmişdi. Bu haqda məktəbin müdiri M.Cahangirovun 30 may 1929-cu il tarixdə imzaladığı vəsiqədə məlumat verilmişdir [Baxın: 1 sayılı sənəd].

Əskər Əkbərovun tərcümeyi-halında əks olunmuş bu faktın günümüzdə böyük əhəmiyyəti vardır. Bu fakt aydın göstərir ki, Azərbaycan Ordusunun 44 günlük müharibədə azad etdiyi Xocavənd (o zamankı Hadrut) rayonunun Tuğ kəndi 1920-30-cu illərdə əhalisinin əksəriyyəti türk (azər-

baycanlı – L.Ə.) idi. Ona görə də buradakı ilk təhsil verən yeddiillik məktəb Türk Əmək məktəbi adlanırdı və həmin məktəbin müdiri də azərbaycanlı M.Cahangirov idi.

Tuğ kəndi Qarabağın cənub hissəsində yerləşən Dizaq mahalının, daha öncədən mövcud olan eyni adlı mülkiyyətin mərkəzi olmuşdur. 1727-ci ildə tərtib edilmiş Qarabağ əyalətinin müfəssəl dəftərinin məlumatına görə Tuğ kəndində 73 ailə yaşayırdı. Orta yüzilliklərdən burada müsəlman dini məktəbi mövcud idi və Rusiya işğalı dövründə fəaliyyətini davam etdirmişdi. XIX əsrin ortalarında isə bu məktəb fəaliyyətini daha da genişləndirmişdi. Bu fəallıq 1859-cu ildə Şıxımlı kəndindən Tuğa köçən görkəmli şair və tarixçi Mirmehdi Mirhəşimbəy oğlu Qarabağının (Xəzani) buradakı məktəbdə pedaqoji fəaliyyətə başlaması idi [1]. 1883-cü ildə çar III Aleksandrın fərmanı ilə Tuğ məktəbi rus dilində təhsil verən ikisinfli ibtidai kənd məktəbinə çevrilmişdi. 1894-cü ilə kimi bu məktəbin müdiri Mirmehdi Xəzani, 1894-1922-ci illərdə Məhəmməd bəy Məlik-Yeqanov olmuşdular. Məhəmməd bəy Məlik-Yeqanov Qori Müəllimlər Seminariyasını bitirmişdi. Onun müəllimliyi dövründə Tuğ məktəbi dördsinfli məktəbə çevrilmişdi [2]. AXC Yollar və Rabitə naziri Xudadat bəy Məlikaslanov, AXC Parlamenti üzvü Cavad bəy Məlik-Yeqanov Tuğ məktəbinin məzunu olmuşdular [3]. Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra Tuğ məktəbi yeddiillik təhsil verən Türk Əmək məktəbinə çevrilmişdi.

Gənc Əskər məktəbi bitirdikdən sonra Hoğa kəndində yenidən təşkil edilmiş “İnternasional” kolxozunun ilk üzvlərindən biri olmuşdu [Baxın: 2 sayılı sənəd]. O, digər yoxsul kəndlilər kimi kolxozda bir dolanışiq mənbəyi kimi baxır, ailəsini keçindirmək üçün var qüvvəsi ilə çalışırdı. 1930-1931-ci illərdə kolxozda müxtəlif işlərdə işləmişdi. Lakin təhsilini davam etdirmək xəyalından da vaz keçməmişdi.

Belə bir fürsət 1931-ci ildə yarandı. Gənc Əskər həmin il Bakıda Ağamalı oğlu adına Azərbaycan Torpaq quruluşu və meşə təsərrüfatı texnikumuna daxil oldu. 1931-1934-cü illərdə bu texnikumda Torpaq quruluşu ixtisası üzrə təhsil aldı. Bu ixtisas həmin dövrdə kəndlilərin pay torpağı, dövlət torpağı, kolxozda verilən əkin və öyrüş yerləri, kolxoz üzvlərinin yardımçı təsərrüfatı üçün ayrılan ərazilərin ölçülməsi və sənədləşməsi ilə bağlı ən gərəkli ixtisasların önündə gəlirdi.

1934-cü ildə Ə.Əkbərov gənc mütəxəssis kimi Azərbaycan SSR Xalq Torpaq Komissarlığında işə başladı. Həmin vaxt Naxçıvan MSSR-də yer quruluşçusu ixtisası üzrə mütəxəssislərə çox böyük ehtiyac olması ilə əlaqədar onu bu regiona ezam etdilər.

Ə.Əkbərovun şəxsi sənədlərindən bəlli olur ki, o, 19 yanvar 1935-ci ildən Naxçıvan rayonu Torpaq şöbəsində yer quruluşçusu vəzifəsinə təyin edilmişdir. Qnun bu vəzifəyə təyin olunması Naxçıvan rayonu Torpaq şöbəsini müdiri Nersesyanın ürəyincə olmamış, azərbaycanlı gənc mütəxəssisə qısqançlıqla yanaşmış, özünə rəqib saymışdı. Əskər də öz işinə vicdanla yanaşaraq, bütün tapşırıqları vaxtında yerinə yetirməklə diqqət çəkmişdi. 1935-ci ilin 28 avqustunda Naxçıvan MSSR Xalq Torpaq Komissarının müavini Markarov Bakıya Az.SSR Xalq Torpaq Komissarlığına müraciət edərək muxtar respublikada yer quruluşçusu işçilərinə kəskin tələbat olduğunu bildirmiş və Ə.Əkbərovun Naxçıvanda saxlanmasını xahiş etmişdi. Lakin erməni intiriqası nəticəsində həmin il sentyabrın 7-də vəzifəsindən azad olunmuşdu. O, Naxçıvanda olarkən orada doqquzillik məktəbi bitirmişdi.

Əsgərin şəxsi işində 20 sentyabr 1935-ci il tarixli bir arayış vardır. Hoğa kənd soveti sədrinin azərbaycanca yazıb, imzaladığı həmin arayışda Hoğa kəndinin sakini Əkbərov Əskər Rüstəm oğlunun yoxsul kəndli ailəsindən olduğu, valideynlərinin vəfat etdiyi və onun özünə məxsus torpağı və ev əşyaları olmadığı qeyd edilmişdi [Baxın: 3 sayılı sənəd]. Bu arayış həmin dövrdə geniş yayılmış qaralama kompaniyası ilə əlaqədar alınmışdı. 1930-cu illərdə kolxoz quruculuğuna qarşı varlı kəndlilər – qolçomaqlar çıxış etdikləri üçün Sovet hökumətinin düşməni elan edilmişdilər. Ona görə birisini şərhləmək istəyəndə: “o, qolçomaq ailəsindəndir” – demək kifayət edirdi. Görünür, Naxçıvanda belə qaralama kompaniyasına məruz qaldığı üçün Əskər Naxçıvandakı vəzifəsindən öz ərizəsi ilə çıxmaq məcburiyyətində qalmış və belə bir arayış təqdim etmişdi.

Növbəti təyinatla iş yeri Qaradonlu (Sabirabad) royonu oldu. Əskər Əkbərov 10 sentyabr 1935-ci ildən 1 iyun 1936-cı ilə kimi Qaradonlu (Sabirabad) royonunda rayon yer quruluşçusu vəzifəsində çalışmış, həmçinin rayon komsomol komitəsində pulsuz təlimatçılıq vəzifəsini aparmışdı [Baxın: 4 sayılı sənəd]. 26 fevral 1936-cı ildə Qaradonlu (Sabirabad) royon partiya komitəsi katibinin göstərişilə komsomol işinin təşkili üçün rayonun bütün kolxozlarında iclaslar keçirmişdi.

Ə.Əkbərov bu rayonda işlərkən hərbi xidmətə çağırılmışdı. Qaradonlu rayonu Torpaq şöbəsi müdiri Şirinov 1 iyun 1936-cı ildə Az.SSR Xalq Torpaq Komissarı Vəzirova müraciət edərək Ə.Əkbərovun kolxozlara torpaq və kolxozçulara həyəyanı sahə ayrılması üçün rayonda yeganə yer quruluşcusu mütəxəssisi olmasını nəzərə alaraq, ona əsgərliyə çağırışdan möhlət verilməsini xahiş etmişdi. Lakin xahiş cavabsız qalmış, Ə.Əkbərov 2 iyun 1936-cı ildən 1 oktyabr 1936-cı ilə kimi 1912 sayılı hərbi hissədə xidmət etmişdi.

Gənc, yaşayıb-yaratmaq həvəsi aşılıb-daşan Əskər hərbi xidməti bitirən kimi sənədlərini K.Marks adına Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutuna vermişdi. O, 1936-1940-cı illərdə bu ali məktəbin Plan-İqtisad fakültəsində sənayenin planlaşdırılması ixtisası üzrə ali təhsil almışdı [Baxın: 5 sayılı sənəd]. Heç yerdən yardım almayan bu kasıb gənc hər yay tətilində işləməklə özünün dolanışq xərclərini çıxarmışdı.

Onun şəxsi sənədlərindəki arayışlardan məlum olur ki, 1937-ci ildə yay tətilində 20 iyundan 21 avqusta kimi Azərbaycan SSR Xalq Torpaq Komissarlığının Heyvandarlıq idarəsində katib işləmişdi. 1938-ci ilin yay tətilində isə Bazarçay Qırmızı çadırı müdiri vəzifəsində çalışmış, ayda 300 rubl maaş almışdı. Qaradonlu rayonu Köçəri müvəkkili Əli Mamedovun imzaladığı 8 sentyabr 1938-ci il tarixli arayışa görə həmin il iyunun 16-dan sentyabrın 8-nə kimi yaylaqda köçəri kəndlilər içərisində mədəni iş aparmışdı. Arayışda onun savadsızlığı ləğv etmə kursları təşkil etməsi xüsusilə yüksək qiymətləndirilmişdi.

25 aprel 1939-cu ildən 25 iyun 1939-cu ilə kimi həmin institutun VI semestrində təhsil alan tələbə kimi Bakı şəhərində Volodarski adına Tikiş fabrikinin Plan şöbəsində təcrübə keçmişdir. Bu haqda müsbət xasiyyətnaməni fabrikin plan şöbəsini müdiri Ovanesov imzalamışdır. Xasiyyətnamədə Əskər Əkbərov “diqqətli, praktikada qarşısına qoyulan tapşırıqə vicdanla yanaşan işçi” kimi xarakterizə edilmişdir.

25 iyun 1939-cu ildə Molotov rayonu RXMŞ-də metodist vəzifəsinə təyin olunmuş, 25 iyun 1939-cu ildən Şamaxı şəhəri 139 sayılı məktəbində müdir vəzifəsini müvəqqəti icra edən kimi fəaliyyətə başlamışdır. 27 avqust 1939-cu ildə bu vəzifəni və məktəbin inventarını yeni təyin olunmuş B.Baqramyana təhvil vermişdi.

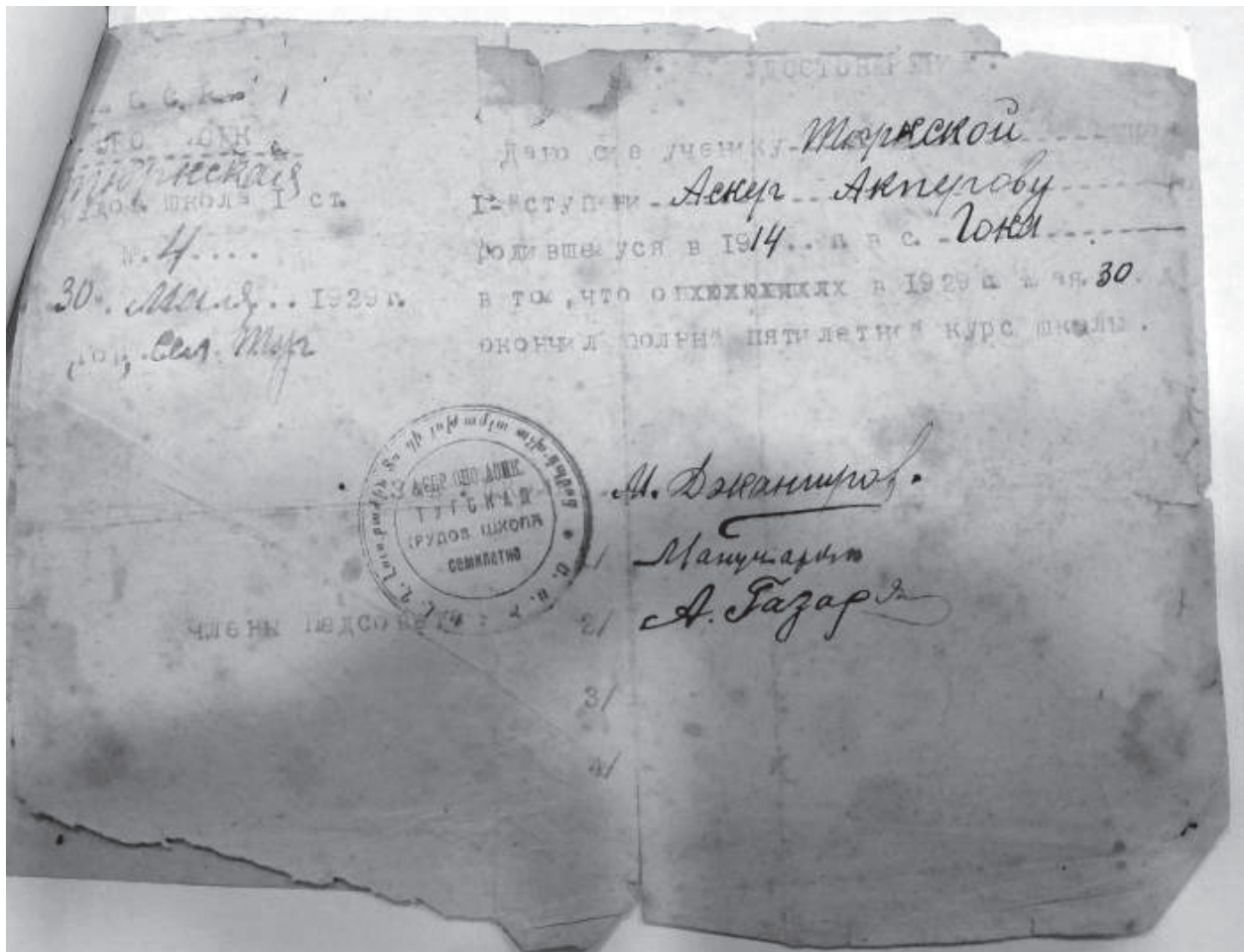
22 oktyabr 1939-cu ildən 13 yanvar 1940-cı ilə kimi Samur-Dəvəçi kanalının İnşaat İdarəsində 1-ci sahədə mühasib-iqtisadçı vəzifəsində çalışmışdı Bu haqda İnşaat İdarəsi rəisi Kavsardjanın imzaladığı arayışda məlumat verilmişdi. 1-ci sahə rəisi B.Qavanevin imzaladığı xasiyyətnamədə Əskər Əkbərovun kanalın inşası zamanı torpaq işləri uqotunda qayda yaratması, sərf edilən tikinti materialının, çalışan kolxozçuların əmək günlərinin düzgün uqotunu aparması razılıqla qeyd edilmişdi.

Ali təhsilini uğurla başa vurduqdan sonra Əskər Əkbərov öz doğma rayonuna qayıtmışdı. Rayonun ilk ali təhsilli yerli kadrlarından biri kimi dərhal diqqəti cəlb etmişdi. 1940-cı ilin avqust ayında Karyaqın rayon zəhmətkeş deputatları Soveti İcraiyyə Komitəsini Plan şöbəsinin müdiri təyin edilmişdi. Həmin ilin oktyabr ayında Karyaqın rayon zəhmətkeş deputatları Soveti İcraiyyə Komitəsi sədri Vəliyevin vəsiqəsi ilə Hadrut rayonuna ağac tədarükünə ezam edilənlərə rəhbərlik etmiş və bu tapşırığı yüksək səviyyədə icra etmişdi. O, rayon Plan Komissiyasının sədri kimi bacarıqla çalışmış, el-obada böyük nüfuz qazanmışdı. Lakin ailə üzvlərinin sonralar bəhs etdiyi kimi, burada da hər addımda erməni intiriqaları ilə üzləşmişdi.

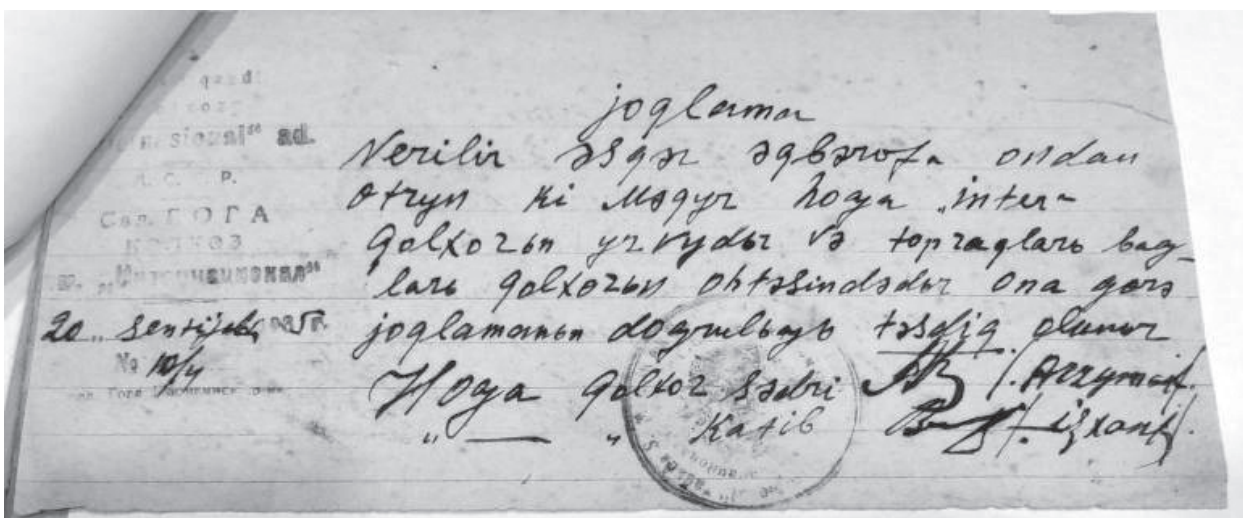
Əskər Əkbərov 1941-ci ildə müharibə başladıqdan dərhal sonra könüllü cəbhəyə getmiş, mühürübə gedişində itkin düşmüşdü.

Prof.Qabil Əliyev: Füzuli rayonu Üçbulaq tam orta məktəbinin tarix müəllimi Əsədova Leyla Ənvər qızının bu məqaləsi ulu nənəsinin qardaşı haqqındadır. Bu həm bir tarix müəlliminin öz eli, obası, kəndinin keçmiş haqqında vəfa borcu, həm keçmiş işiq tutan çox maraqlı faktların şərhə kimi əhəmiyyətlidir.

1 saylı sənəd.
Tuğ türk əmək məktəbinin vəsiqəsi

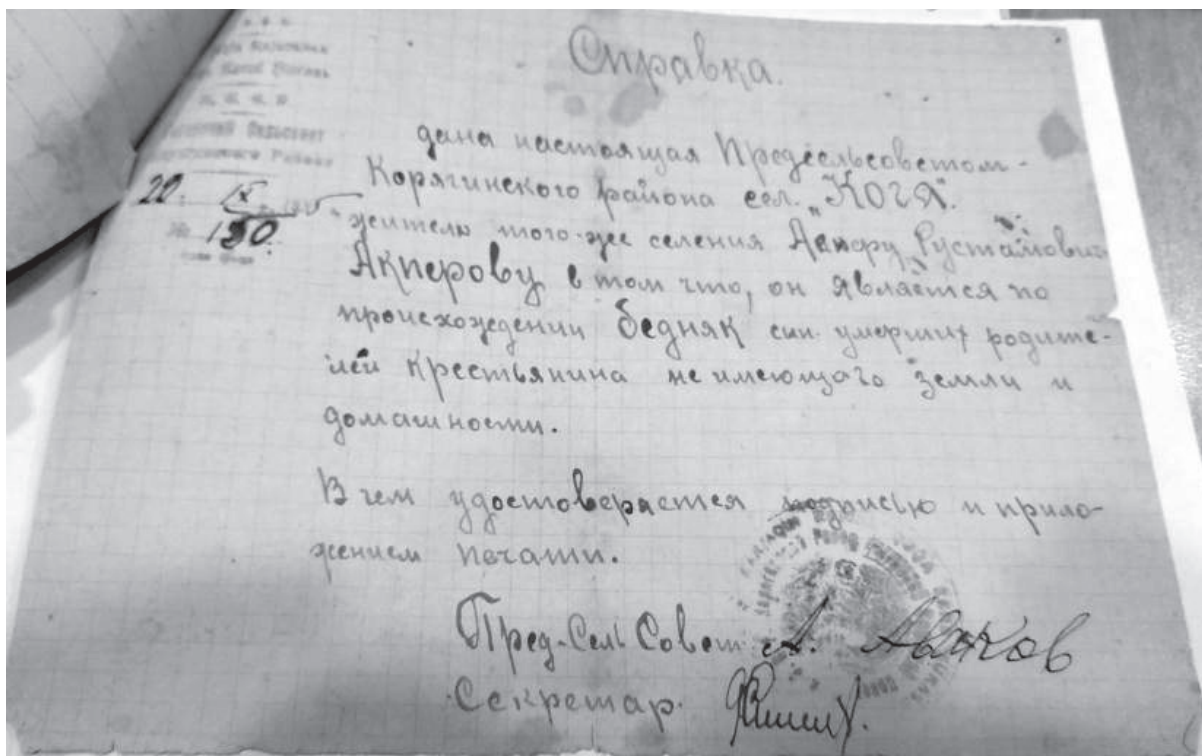

2 saylı sənəd.
Hoğa həndində təşkil edilmiş "İnter" adlı kolxozun üzvü olması haqqında arayış

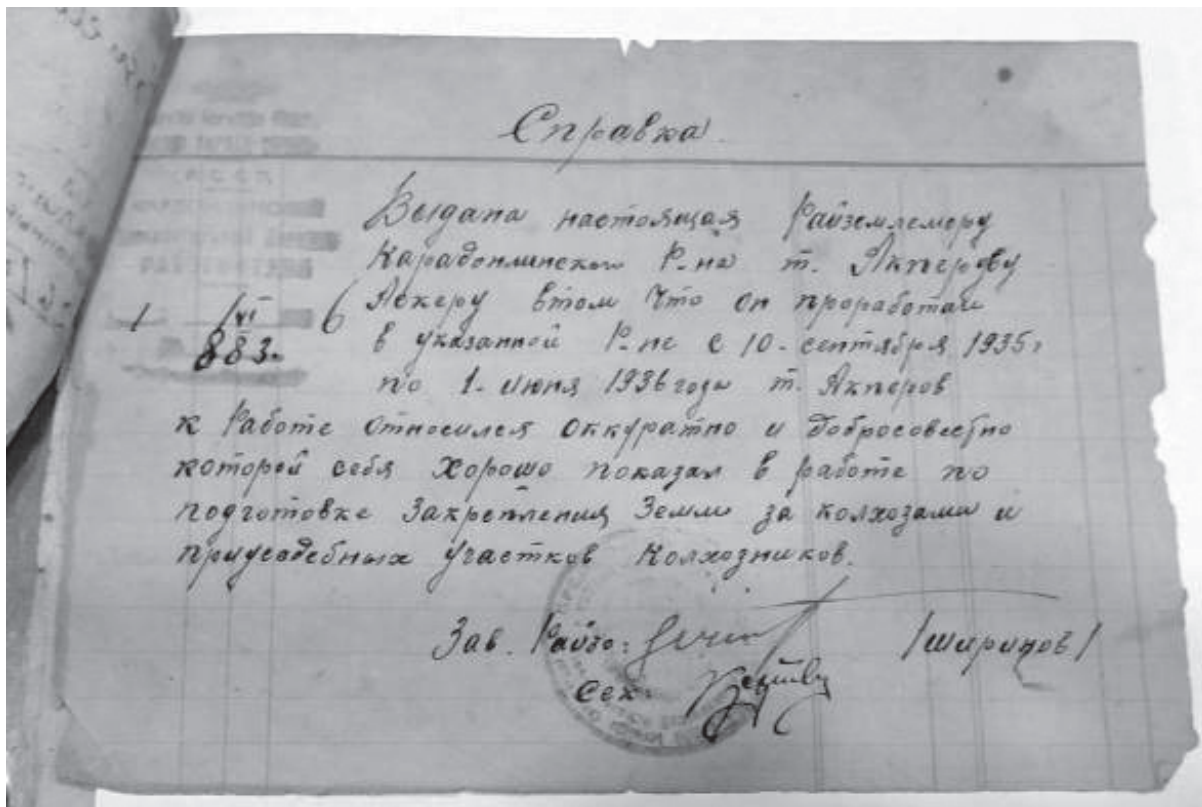
3 saylı sənəd.

Hoğa həndində yoxsul ailəsinə mənsub olması haqqında arayış

4 saylı sənəd.

Qaradonlu rayonunda işləməsi haqqında arayış

5 saylı sənəd.

Ali təhsil alması haqqında arayış

Приложение к диплому № 381531

ВЫПИСКА ИЗ ЗАЧЕТНОЙ КНИЖКИ
/ без диплома действительна /

Тов. АНПЕРОВ АСКЕР РУСТАМ огла за время пребывания на Пла-
ново-Экономическом фак-те Азерб. Госуд. Института Народного Хо-
зяйства им. К. Маркса сдал следующие дисциплины:

1. Политэкономика	- посред, посред, отлич
2. История Народного Хоз-ва	- посред, посред.
3. Экономгеография	- посред, посред.
4. Математика	- посред, посред.
5. Химия	- посредственно
6. Физика	- посредственно
7. Иностранный язык	- посред, посред
8. Физкультура	- зачет
9. Статистика	- посредственно
10. Военное дело	- отлично
11. Товароведение	- посредственно
12. История эконом. учений	- посредственно
13. Бухгалтерский учет	- посредственно
14. Диалектический материализм	- посредственно
15. Организация и планирование промышленности	- посредственно
16. Промстатистика	- посредственно
17. Эконом. и планирование промышленности	- отлично
18. Основы Маркс-Ленинизма	- отлично
19. Гражданское право	- отлично
20. Нархозпланирование	- посредственно
21. Энергетика	- хорошо, отлично
22. Анализ хоз. деятельности	- отлично
23. Эконом. и планир. о/хоз-ва	- отлично
24. Технология	- отлично
25. Русский язык	- посредственно

Тов. Анперов Аскер Рустам оглы сдал государственный экза-
мен по следующим предметам:

1. Политэкономика	- посредственно
2. Экономгеография	- посредственно
3. Основы Маркс-Ленинизма	- хорошо
4. Соцланирование	- хорошо
5. Экономпланирование	- отлично

Директор Азерб. Госуд. Института Народного Хоз-ва им. К. Маркса *Масад* /Ташинзаде/.-

Декан Планово-Экон. фак-та *Масад* /Гаджинский/.-

Секретарь фак-та *Масад* /Айрапетова/.-

" 6 " июля 1940 года
гор. Баку
Регистрац № 4480..

6 saylı sənəd.

Ali təhsil alması haqqında diplomun surəti

КОПИЯ

ДИПЛОМ № 381531

Пред витель сего тов. Анперов Аскер Рустам оглы в 1936г
поступил и в 1940г окончил полный курс Азербайджанского
Государственного института Народного хоз-ва им. К. Маркса
по планово-экономическому факультету по специальност-
и социалистическое планирование /промышленность/ и решением
Государственной Экзаменационной Комиссии от 2-го июля
1940г ему присвоена квалификация экономиста плановика.

Председатель Государственной
Экзамен. комиссии подпись

Директор подпись

Секретарь подпись

Гор. Баку 6 июля 1940г
Регистрационный № 4480

Верно:

ƏDƏBİYYAT

1. Quliyev N. Xəzani // "Elm və həyat" jurnalı, 1977, № 2, s.48-51.
2. Əhmədov H. XIX əsrdə Azərbaycanda məktəb təhsilinin inkişaf tarixi. Bakı, Maarif nəşriyyatı, 1972, 432 s.
3. Tuğ (Xocavənd). - <https://az.wikipedia.org/wiki/> [Müraciət tarixi: 13.10.2021].

ЛЕЙЛА АСАДОВА

*учитель истории полный средней школы
село Учбулаг Физулинского района*

**ОДИН ИЗ ПЕРВЫХ ИНТЕЛЛЕКТУАЛОВ ФИЗУЛИНСКОГО РАЙОНА.
ОБ АКБАРОВЕ АСКЕР РУСТАМ ОГЛУ**

Упомянутый в статье Аскер Рустам оглу Акберов был первым специалистом в области землеустройства, а также одним из первых кадров с высшим экономическим образованием в Физулинском районе. Он занимал ответственные должности в Нахчыванской АССР, Гарадонлуинском (Сабирабадском) и Карягинском (Физулинском) районах и каждый раз становился жертвой армянских интриг.

Ключевые слова: Физулинский район, село Хога (Учбулаг), Туркская Трудовая Школа в селе Туг, первый землеустроитель региона, экономист с высшим образованием, председатель Плановой Комиссии района, армянское предательство.

LEILA ASADOVA

*history teacher, complete secondary school,
Uchbulag village, Fizuli region*

**ONE OF THE FIRST INTELLECTUALS OF FIZULI REGION.
ABOUT AKBAROV ASKER RUSTAM OGLU**

Asker Rustam oglu Akberov mentioned in the article was the first specialist in the field of land management, as well as one of the first cadres with higher economic education in Fizuli region. He held positions of responsibility in the Nakhchivan Autonomous Soviet Socialist Republic, Garadonlui (Sabirabad) and Karyagin (Fizuli) regions, and each time he became a victim of armenian intrigues.

Keywords: Fizuli region, Khoga (Uchbulag) village, Turkic Labor School in Tug village, the first land surveyor of the region, economist with higher education, chairman of the Planning Commission of the region, armenian betrayal.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 13 oktyabr 2021-ci il.

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 15 dekabr 2021-ci il.

Rəyçilər: t.ü.e.d. Qabil Əliyev, t.e.d. İsmayıl Məmmədov.